

ADRIANA BĂRBAT

Măștile lui Ștefan Aug. Doinaș

Teza de doctorat a lui George Neagoe, publicată în volum*, se citește pe nerăsuflăte. Ștefan Augustin Doinaș devine, în paginile acestei cărți, un personaj pe care autorul îl recompune din perspective diferite, folosind tehnici de construcție specifice unui romanțier (oferă indicii care sunt reluate după câteva zeci de pagini). Prin ritmul alert, prin observațiile antrenante și limbajul neîncorsetat de rigoriile unei lucrări academice, prin pasiunea pentru documentare, George Neagoe realizează un volum incitant.

În urma minuțioasei documentări la CNSAS și în urma descoperirilor compromițătoare la adresa lui Ștefan Aug. Doinaș, George Neagoe reușește să păstreze o atitudine decentă și echilibrată, fără să scuze și fără să acuze, mergând în permanență la cauzele unei anumite acțiuni sau atitudini, la legăturile dintre evenimente, la refacearea contextului (vezi motivele pentru care Doinaș devenise în timpul vieții simbolul luptei anticomuniste – p. 11), recurgând nu de puține ori la comparații (la fel de bine documentate) între perioada de detenție a lui Doinaș și cea a lui I. D. Sirbu, între Doinaș și Ion Negoitescu referitor la reabilitarea greoaie în plan literar. Este de apreciat prudența autorului față de dosarele cercetate, distanța pe care și-o impune față de aceste documente, față de mistificările Securității, dar și față de mistificările celor care au rearanjat dosarele, le-au renumerotat. Totodată, autorul este conștient de importanța acestor dosare în completarea unor verigi lipsă, în realizarea unor biografii complementare ale autorilor vizați.

Ceea ce George Neagoe urmărește să demonstreze pe parcursul acestui volum este că vocația scriitorului Ștefan Augustin Doinaș a fost compromisă după publicarea primei cărți, între 1961-1964, prin scrierea de versuri realist-socialiste, prin semnarea angajamentului cu Securitatea. În ciuda acestui „declin” sesizat de autor, Doinaș s-a bucurat de succes în timpul vieții. Succesul său este dat de „răbdare, perseverență informativă, deghizări, fățarnicie, ambiție și, înainte de orice, talentul de până în 1948” (p. 20). Autorul detaliază cauzele sufocării unui talent literar: autocenzura, ca tehnică de traumatizare a unui creator și exercițiul poeziilor patriotice, concluzia fiind că Doinaș „s-a comportat ca un politician al literaturii” (p. 309). Astfel, politicul este cel care i-a distorsionat talentul lui Doinaș, l-a abătut de la traseul lui, l-a scindat și l-a forțat să poarte măști pentru a-și ascunde trădarea sau pentru a ascunde risipirea propriului talent.

Ștefan Augustin Doinaș surprinde, în volumul de față, prin multitudinea de măști pe care le-a purtat de-a lungul vieții cu dezinvoltură cameleonică. Doinaș devine obiectul „Ion Popa”, apoi agentul „Andrei Golfin” sau „Gogu Iovan”, publică poezii cu numele de botez, Ștefan (Popa), sub numele de Ion Motoarcă (poezii de propagandă trimise acestui tânăr cu scopul de a-și plăti reabilitarea politică și literară), publică traduceri sub pseudonimul Grigore Laza și face totul pentru a putea publica, după ieșirea din închisoare, sub numele de Ștefan Augustin Doinaș. Astfel îl redescoperim pe Doinaș în multiple ipostaze: a victimei, a celui care a făcut detenție, a eroului – simbol al rezistenței anticomuniste, dar și a turnătorului.

Prin raportare la măștile politicului, George Neagoe punctează discrepanța între declarația lui Doinaș de după 1989, prin care își exprimă ferm poziția împotriva deschiderii dosarelor de la CNSAS

(„nu îmi va conveni să aflu că o anume cunoștință, un anume prieten de-al meu a spus nu știu ce despre mine!... Sunt adevăruri care trebuiesc îngropate” – p. 16) și agentul „Andrei Golfin”/„Gogu Ivan” – care a semnat angajamentul de colaborare cu Securitatea în data de 4 februarie 1958, zi în care a fost eliberat din detenție. Ca informator, face o muncă dublă – toarnă și își impresariază opera nepublicată încă. Iată un fragment dintr-o notă dată de „A. Golfin” în 10 septembrie 1959, în care relatează opiniile lui Negoitescu despre anumiți scriitori: „în poezie crede că ȘT. AUG. DOINAȘ ar putea introduce o modă nouă de lirism sau baladesc.” (p. 192). Ca informator, Doinaș a dat note false, altele s-a sustras sau a turnat (l-a turnat pe Ion Negoitescu). A sperat ca prin acele note să își poată redobândi dreptul la semnătură, dreptul de a publica orice, dar nu a fost așa. Datorită serviciilor aduse ca „sursă”, i-au fost tolerate bravadele și era răsplătit cu vacanțe în afara țării. Strategia lui ca informator a fost de a folosi acel rol pentru a-și aduce sieși beneficii în plan literar – glorie, imaginea unui scriitor-erou, lider informal.

Strategia scriitorului Doinaș a fost de a poza ca autor neimplicat în realizarea unor lucrări compromițătoare și de a ascunde astfel activitatea lui de informator al Securității.

A scris elogii, dar și poezii de protest (*Sonetele mâniei*), a utilizat esopismul. Elogiile le-a recunoscut jenat și dezgustat după 1989, dezvăluind episodul publicării poeziilor realist-socialiste sub identitatea unui prieten, Ion Motoarcă.

Concluzia lui George Neagoe este că „Doinaș nu a fost duplicitar, ci proteic. Atât în literatură, cât și în viață. Și-a păstrat fidelitatea față de cameleonism, pozând în om fără biografie, trăitor în perimetrul artelor majore. Doinaș a preferat diplomația, și cu Securitatea, și cu Uniunea Scriitorilor, rostind totdeauna ceea ce se aștepta fiecare. A jucat la două capete, fără a proteja neapărat interesele celor două instituții” (p. 306). A dus toată viața „o luptă de ocrotire a aparențelor” (p. 27), de disimulare, obicei însușit de la școala rețelei de informatori, dar și din specificul vieții în perioada comunistă. Doinaș și-a schimbat în permanență măștile pentru a-și face jocul – pentru ca poezia lui să iasă mereu câștigătoare.

Pornind de la ideea de joc, autorul justifică alegerea titlului acestei lucrări ca marcă a personalității lui Doinaș: „Dorința de a fi mereu în prim-plan, de a cuceri întâietatea în breaslă, șiretenia în câmpul cultural, mânia contra colegilor și a adversarilor, manipularea la care a fost supus și pe care a exercitat-o cu abilitate asupra altora sau trișarea sunt trăsăturile caracterologice ale lui Doinaș” (p. 28). Titlul face totodată trimitere la ideea de personaj ca parte dintr-un joc mai amplu, un joc al altora, un joc impus de vremuri, în care asul de pică este doar o carte într-un joc de noroc, un joc al destinului. Ștefan Augustin Doinaș a jucat la noroc toată viața și i-a ieșit: nu a fost deconspirat în timpul vieții, însă multiplele lui măști s-au răz-bunat, cerându-și fiecare dreptul de a fi expuse.

* *Asul de pică: Ștefan Aug. Doinaș* de George Neagoe, Editura Cartea Românească, București, 2013, 333 pag.